

Catalunya-Espanya. Entre la llibertat i l'absolutisme

written by Jaume Marfany | 19 de novembre de 2018

He pogut escriure aquestes ratlles gràcies a l'ajut inestimable del llibre *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*, del sempre recordat i enyorat Francesc Ferrer i Gironès.

El conflicte polític entre Catalunya i Espanya no és una qüestió que s'hagi produït en els darrers decennis, ni tampoc té els seus orígens en el segle XX, sinó que prové de molts segles enrere. És, en síntesi, la lluita entre la llibertat i l'absolutisme; entre el pactisme i el cesarisme; entre un projecte d'estat modern en què el més important és el ciutadà i un estat anacrònic en el qual regnen la corrupció i els privilegis.

Com podrem veure tot seguit, Espanya és un estat que, al llarg dels segles, canvia de vestit, canvia de façana i canvia de papers, però els punts fonamentals, els límits polítics, sempre són els mateixos que els dels temps de la seva formació. Tot canvia perquè res no canviï.

Per entendre bé quina és la diferència històrica entre Catalunya (i per extensió la Confederació Catalanoaragonesa) i Castella cal conèixer quines són les bases del constitucionalisme català. Les primeres constitucions catalanes daten de l'any 1283 i estan basades en el "pactisme", que no era res més que la fórmula de repartiment de la sobirania entre el rei i els denominats "braços". Per primer cop a Europa el rei legisla d'acord amb els estaments representats a les Corts.

El "pactisme" era entès no com a imposició d'una part damunt l'altra, sinó com un compromís entre dues parts lliures, basat en el respecte mutu i la fidelitat recíproca en el compliment

dels termes del pacte. Predomina el costum sobre la fórmula legal escrita "Tracte és tracte" i "Tractes rompen lleis". Les constitucions podien modificar fins i tot els Usatges i els privilegis, encara que fossin irrevocables. Com a dret paccionat no podien contradir-se per decrets o sentències reials. Des del segle XIII el rei és un component més de les Corts junt amb els anomenats tres braços de corts: l'eclesiàstic, el militar o noble i el les viles i ciutats.

El sistema constitucional basat en el "pactisme", les pròpies constitucions, molt avançades per l'època, van convertir Catalunya en un país amb un règim molt ampli de llibertats en comparació amb altres territoris i països de l'entorn.

El diplomàtic i polític castellà Diego Saavedra afirmava el segle XVII: "Ninguna provincia gozaba mayores bienes ni más feliz libertad que Cataluña, porque ella era señora de si misma, se gobernaba por sus mismos fueros, estilos y costumbres, vivía en suma paz y quietud, teniendo un rey muy poderoso, más para su defensa i gozar de su protección, de sus mercedes y favores y de todos los bienes de sus reinos y estados, que para ejercer en ella su soberanía."

Les llibertats catalanes, reflectides i emparades en les seves constitucions, feien que l'escriptor Lope de Vega digués: "Perderán mil vidas por guardar sus fueros." Durant la Guerra dels Segadors (1640-1652) el cronista portugués Francisco de Melo, referint-se als catalans, escrivia: "Estiman mucho su honor y su palabra, por lo que entre las más naciones son amantes de su libertad."

J.H. Elliot, historiador i hispanista anglès, reconeix que l'estructura constitucional de Catalunya es diferenciava com a nació de totes les altres del seu entorn i afegeix que "Catalunya, de fet, era un país lliure, la llibertat del qual estava subratllada per l'elecció voluntària del seu príncep."

El sistema constitucional català, els seus usos i costums, les seves llibertats xocaven frontalment contra el projecte polític de la “Gran Castella”, un projecte absolutista iniciat pel comte-duc d'Olivares, privat del rei Felip IV, que en el segle XVII ja va començar a aplicar la seva màxima *“Un rey, una ley, una moneda.”*

Com es pot desprendre d'aquesta màxima, el projecte polític de la “Gran Castella” no era altre que sotmetre tots els pobles d'Hispania (la península ibèrica) a les lleis i règim polític castellà. Olivares escrivia el 1624 el seu “Gran Memorial on, entre altres, proposava “ [...] *que su Monarquía trabaje y piense con consejo maduro y secreto, por reducir estos reinos de què se compone Hispania al estilo y las leyes de Castilla sin que haya ninguna diferencia.*”

Així s'iniciava, el 1622, el programa d'anorreament polític de Catalunya que va culminar el 1714. Així començava l'enfrontament, que encara es manté, entre Catalunya i Castella o, el que és el mateix, entre les dues principals doctrines sobre l'art de governar que existien en aquella època a Europa: el pactisme i el cesarisme. El pactisme afavoria els súbdits o ciutadans, és a dir, donava suport als drets de les persones enfront dels del príncep; el cesarisme justificava que el poder del sobirà no fos limitat per cap llei, ja que ell mateix n'era legislador. Això significava que, per “raons d'estat” podia eliminar els drets del poble i practicar l'absolutisme.

“En tanto que en Cataluña quedase algún solo catalán, y

pedras en los campos desiertos, hemos de tener enemigo y guerra.” (Francisco de Quevedo, 1580-1645).

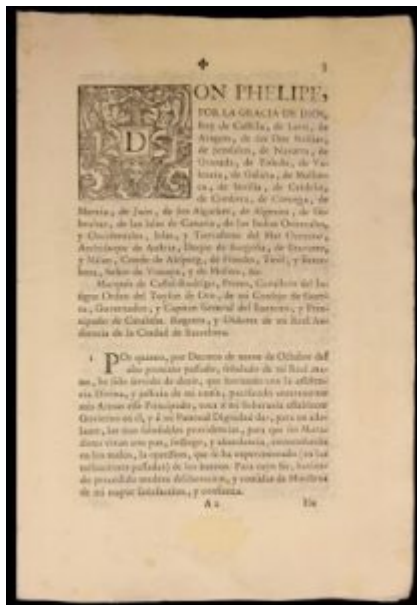
És en aquesta època quan, en paraules del teòric Isiah Berlín, polític i historiador de les idees, nascut a Letònia, neix el catalanisme com a resposta a l'actitud castellana de menysteniment, de menyspreu, d'ultratge i de coacció.

“Catalunya, en fi, pot prescindir de l'Univers sencer, i els seus veïns no poden prescindir d'ella.” (Voltaire, 1694-1778)

El definitiu anihilament polític de Catalunya es produeix arran de la Guerra de Successió i en els anys posteriors. El projecte de la “Gran Castella” avança i es consolida amb l'aplicació del dret de conquesta a través dels Decrets de Nova Planta.

El Consejo de Castilla invoca, primer, el poder absolut de Felip V, per després afegir: *“Se añade ahora (a aquest poder absolut) la del justo derecho de conquista que han hecho últimamente mis armas”*. Compara els catalans amb la conquesta als àrabs, de Granada: *“para que sujetándose poco a poco (els catalans) a las leyes de Castilla, pueda mantenerse en paz, como se logró en Granada.[...] será necesario borrarles de la mente a los Catalanes todo aquello que pueda conformarse con sus antiguas constituciones.”*

Si els catalans s'enfronten a Felip V i al règim dels Borbons no és només per una qüestió dinàstica, ni per lluitar a favor d'una nació abstracta, ni per salvar el seu honor militar. Els catalans prenen les armes per defensar les constitucions, que són les que els emparen la llibertat i els drets. Entre ells i com a molt important, el fiscal.

El Decret de Nova Planta és de caràcter totalment punitiu (de càstig), de naturalesa castellanista (de conquesta) i una voluntat absolutista. El desballestament de les institucions catalanes, la supressió de les seves lleis, usos i costums són substituïts per un model polític i administratiu de fàbrica castellana, per raons estrictament polítiques. El model castellà, a diferència del català, era bàsicament vertical, excessivament jerarquitzat. Era, en definitiva, una plataforma idònia per a la implantació del règim absolutista.

El despotisme il·lustrat (segona meitat del segle XVIII) crea una nació inventada: Espanya (la Gran Castella) per tal que coincidís amb els seus somnis imperials. L'estructura estatal de Castella va crear la seva "nació" dissenyada amb l'aparell políticoburocràtic i l'exèrcit com a instruments. Harmonitza la legislació; encunya una sola moneda; ensenya una sola llengua i una única història, mítica i simbòlica; crea una sola jerarquia militar que governa un exèrcit disposat a morir sota una sola bandera.

Durant el segle XIX els diferents governs de Madrid consideren com a actes de rebel·lió qualsevol demanda dels catalans, que tan sols demanava la descentralització, petites engrunes de llibertat o noves infraestructures. I, a més, ho fan amb violència: El 1842 Espartero bombardeja Barcelona i

posteriorment aplica una gran repressió a la ciutat. El 1843 Barcelona i Girona són bombardejades. El 1851 es declara l'estat de setge a Catalunya. El 1855 s'afirma que *"hay que enviar a Cataluña un general de caràcter y energía para tratar al Principado un poco a lo Felipe V."* El 1888 el ministre de Governació afirmava que les *"demandas catalans son una extravagancia de una minoría insignificante y un acto de demencia."*

A principis del segle XX, després de la instauració de la Mancomunitat, van començar les demandes d'una autonomia més àmplia. La proposta catalana va ser titllada d'*"antiespañola, antipatriótica, fanática ..."* que calia *"combatir a sangre y fuego"* i els catalanistes *"habían de ser pulverizados a tiro limpio."*

España es una realidad construida por Castilla y sólo las cabezas castellanas tienen los órganos adecuados para entenderla. Castilla sabe mandar." (Ortega y Gasset, 1883-1955)

El projecte polític de la "Gran Castella" es va basar, sobretot, en la fiscalitat com subjugació econòmica de Catalunya. La derrota militar de 1714 va comportar, també, la pèrdua de la independència tributària i l'inici de l'espoliació financera per la via fiscal. (vegeu la taula).

Any	Població de Catalunya respecte al total de l'Estat	Recaptació fiscal a Catalunya
1887	10,50%	20%
1900	10,6%	20%
1931	12%	27%

“Si quieren universidad que se la paguen ellos (els catalans)”

Manuel Azaña, 1880-1940

La Guerra Civil, els 40 anys de franquisme i, més tard, la seva hereva, la transició del 1978, continuarien la mateixa línia engegada durant el segle XVII. Sempre sota la mateixa màxima “Un rey, una ley, una moneda” (i jo hi afegiria “una lengua”) i estructurada a través de l’estratègia del canvi de continent sense modificar-ne el contingut, per no canviar res. En paraules de Francesc Ferrer i Gironès: “Espanya és un Estat que canvia de vestit, canvia de façana i canvia de papers, però els punts fonamentals, els límits polítics sempre són els mateixos que els dels temps de la seva formació.”

El creixement de l’independentisme ens els darrers anys és atribuïble a diferents factors. Sobretot, però, hi ha el convenciment entre una majoria de la població catalana que és pràcticament impossible que es produeixi un canvi democràtic a l’Estat espanyol. Un Estat que mai ha fet autocrítica de la seva èria imperial ni del seu projecte –ahir i avui– mancat d’atractius; més aviat al contrari, que continua amb la seva mateixa política d’assimilació iniciada al segle XVII (“*Un rey, una ley, una moneda*”) d’absorció política, tributària i cultural, que mai, ni abans ni ara, no ha seguit una estratègia de seducció mitjançant un projecte cívic modernitzador, d’aprofundiment de la democràcia i amb un model social progressista.